

ŻOŁNIERZE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

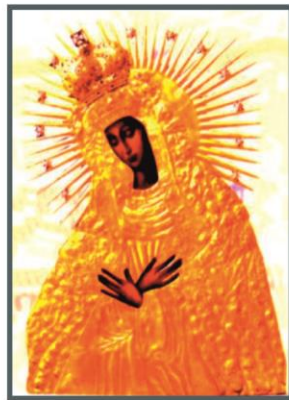
ŻOŁNIERZE NIEZŁOMNI

DZIEDZICTWO KRESÓW

Fundacja Pomorska
Inicjatywa Historyczna

GDYNIA 2015

„DZIEDZICTWO KRESÓW”

ŻOŁNIERZE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

ŻOŁNIERZE NIEZŁOMNI

POMORSKA FUNDACJA HISTORYCZNA

GDYNIA 2015

SAGA O „ŁUPASZCE”

Motto:

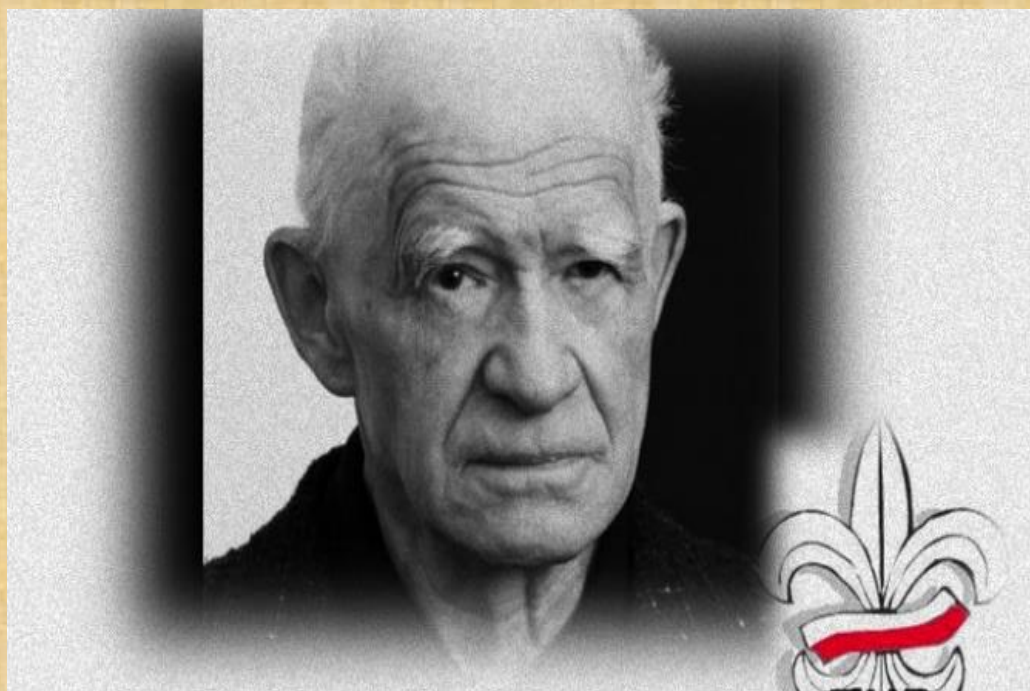
„Gniew jest młody”.

Wspomnienie prof. Tomasz Strzembosz - harcerz, historyk .

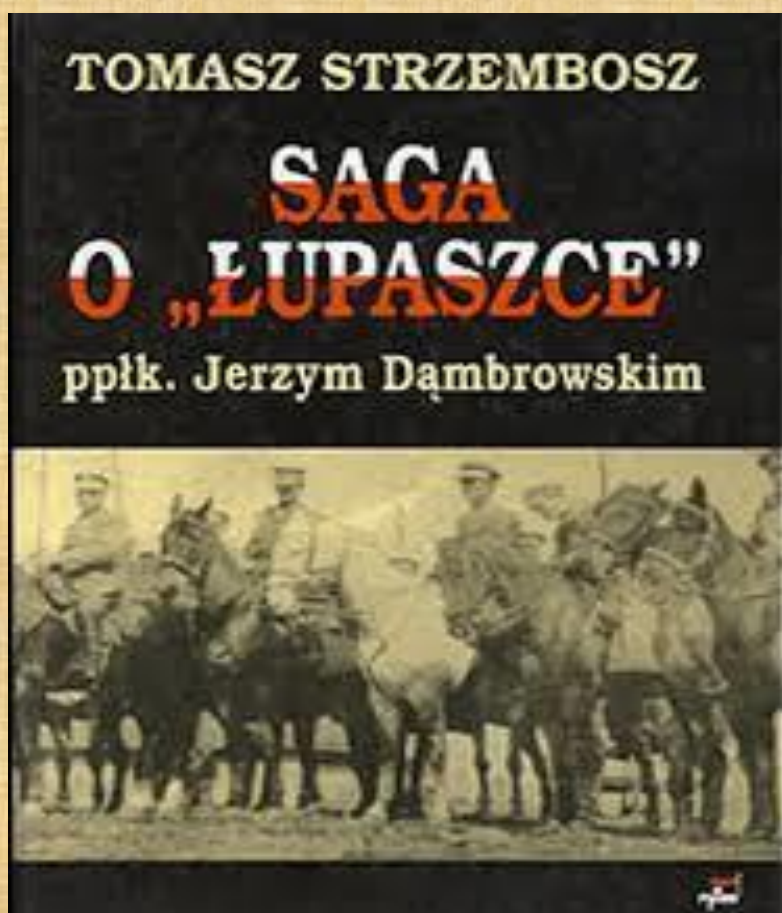
Urodzony 11 września 1930 roku w Warszawie zmarł 16 października 2004 roku. Ukończył szkołę powszechną i dwie klasy gimnazjalne na tajnych kompletach w okresie okupacji hitlerowskiej. Po zdaniu matury w 1949 roku podjął studia historyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W 1951 roku powrócił do Warszawy, z powodu traktowania rodzimych warszawiaków jako „element antypaństwowy” magisterium uzyskał dopiero w 1959 roku. Przez wiele lat pracował w Muzeum Miasta Warszawy i Pracowni Dziejów Polski w II wojnie światowej w Instytucie Historii PAN. Z 1991 rokiem zostaje profesorem na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Zajmował się dziejami państwa podziemnego - AK szczególnie na Kresach Północno – Wschodnich II Rzeczypospolitej.

W 1996 roku Tomasz Strzembosz opublikował książkę; **„Saga o Łupaszce” ppłk. Jerzym Dąmbrowskim 1889 – 1941**. Jerzy Dąmbrowski, urodzony w Suwałkach w rodzinie Adolfa Dąmbrowskiego, który był carskim generałem. W domu rodzinnym kultywowano tradycję polską. W Wyborgu odbył służbę wojskową w kawalerii rosyjskiej. Sławę zyskał w latach wojny o Kresy w 1919 – 1921. Był dowódcą 13 pułku Ułanów Wileńskich, otoczony sławą szaleńczo odważnego kawalerzysty i dowódcy. Nazywano go „Żorzem” od pseudonimu, który obrał, bądź znacznie częściej - nieco z rosyjska „Łupaszka” - od wylupiastych oczu. Po wojnie w 1922 roku wziął ślub z księżniczką rosyjską Zofią Urusow. W ZSRR była arystokracja rosyjska - „liszency” była grupą bez żadnych praw. W okresie międzywojennym jako podpułkownik był dowódcą elitarnego 4 Pułku Ułanów Zaniemeńskich w Wilnie. W czasie kompanii wrześniowej 1939 roku dowodził zapasowym 110 Pułkiem Ułanów formowanych z rezerwistów i ochotników. Jego zastępcą wówczas był inny legendarny zagończyk Henryk Dobrzański, „Hubal”, który zginie w walkach z hitlerowcami na ziemi sandomierskiej w 1940 roku. Po upadku II Rzeczypospolitej, Jerzy Dąmbrowski przedostaje się na Litwę Kowieńską, jest przetrzymywany w więzieniu. Po wkroczeniu wojsk rosyjskich na Litwę w 1940 roku, aresztowany przez NKWD i wywieziony do Mińska. Zginie w męczarniach w Mińsku w 1940 lub 1941 roku .

Rotmistrz Zygmunt Szendzielarz po przybyciu do Wilna w 1940 roku i podporządkowaniu się powstającej Komendzie Okręgu Wileńskiego AK przyjął pseudonim „Łupaszka” na pamiątkę dowódcy 4 Pułku Ułanów Zaniemeńskich i słynnego zagończyka Jerzego Dąmbrowskiego.

Profesor Tomasz
Strzembosz

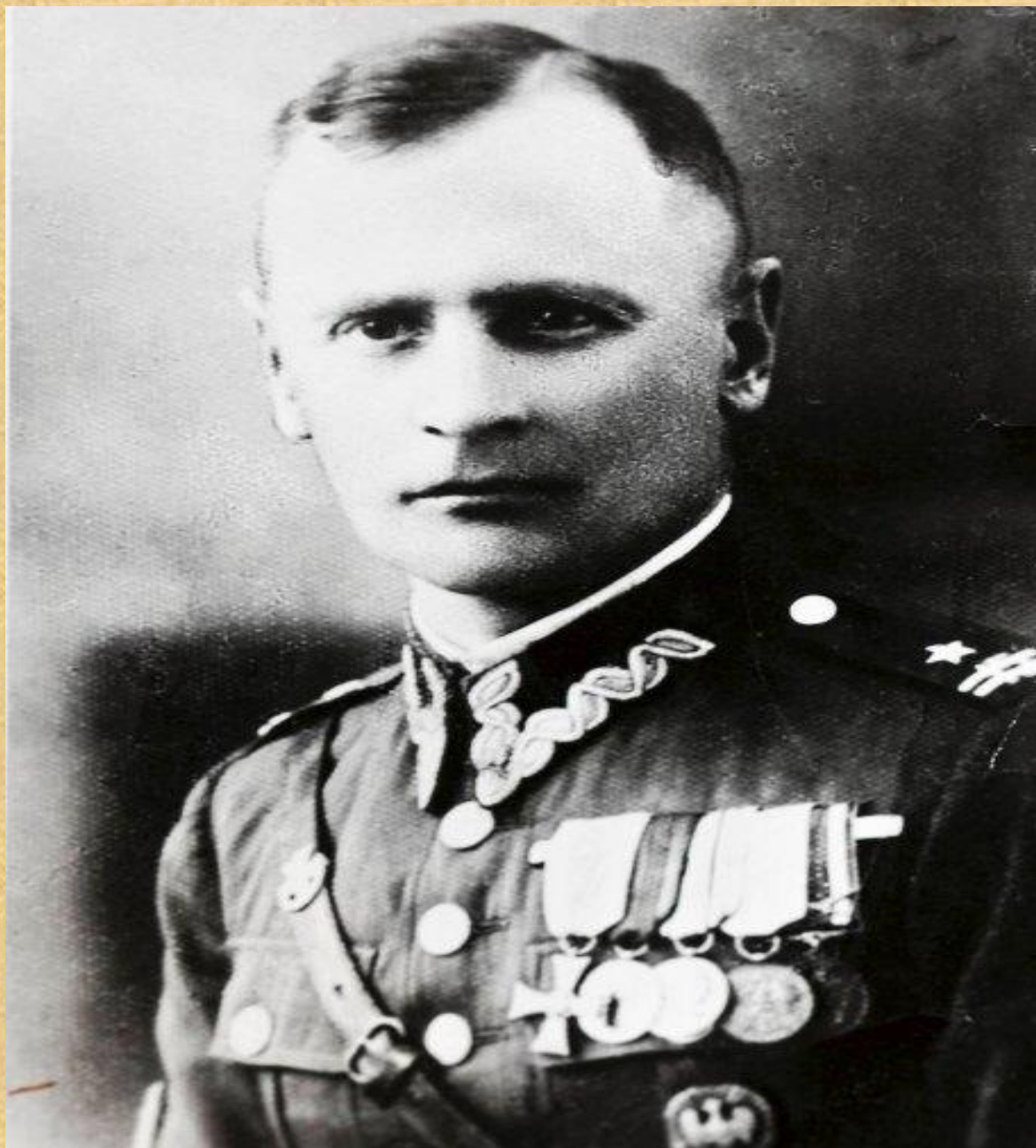
General Aleksander Krzyżanowski „Wilk”

Komendant Okręgu Wileńskiego Armii Krajowej

Aleksander Krzyżanowski urodził się podczas zaborów w 1895 roku w Briańsku w Rosji, w patriotycznej polskiej rodzinie. W okresie I wojny zostaje wcielony do armii carskiej, by pod koniec wojny znaleźć się w I Korpusie Polskim gen. Józefa Dowbor – Muśnickiego. Jako młody oficer bierze udział w walkach o granice II Rzeczypospolitej 1918 – 1921. W okresie międzywojennym zostaje zawodowym oficerem – artylerzystom. W kompanii wrześniowej 1939 roku jego pułk Artylerii Lekkiej 26 DP wchodzi w skład Armii „Poznań”. Dywizja bierze udział w bitwie nad Bzurą, w natarciu na Łowicz. Po klęsce wrześniowej A. Krzyżanowski znalazł się w okupowanej Warszawie. Kierownictwo SZP skierowało go do Wilna. Wiosną 1940 roku zostaje zastępcą komendanta okręgu Nikodema Sulika, wobec powtórnego wkroczenia Armii Czerwonej do Wilna i aresztowania przez NKWD wiosną 1941 roku Sulika (wyjdzie z armią Andersa z niewoli) zostaje mianowany komendantem okręgu. Po ataku Niemców na Rosję 22 czerwca 1941 roku, dwa pierwsze lata okupacji hitlerowskiej, to intensywny okres tworzenia struktur AK, wśród szalejącego terroru. W lasach Ponarskich oddział litewskich szaulisów podporządkowany hitlerowcom morduje tysiące Żydów, Polaków, Rosjan i Cyganów. Wobec zbliżania się frontu niemiecko – rosyjskiego okręg Nowogrodzki i Wileński AK przygotowuje się do odbicia z rąk niemieckich Wilna. Akcja „Ostra Brama” - walki o Wilno rozpoczęły się 7 lipca 1944 roku, zakończono je 13 lipca wraz z nadciągającymi jednostkami Armii Czerwonej. Straty akowców były duże, poległo blisko 500 żołnierzy. Po walkach 17 lipca w domku w pobliżu kościoła św. Piotra i Pawła na Antokolu generał „Wilk” wraz ze sztabem, zostaje zaproszony na rozmowy z generałem I. Czernichowskim i podstępnie aresztowany. W następnych dniach oddziały NKWD rozbroiły brygady AK, żołnierzy wywieziono do Kaługi. Uciekinierów rozstrzeliwano, wcielano do armii Berlinga lub bezpośrednio do imperialnej armii rosyjskiej .

W październiku 1946 roku „Wilk” zostaje przewieziony do obozu NKWD nr 179 w Diagilewie (Riazan) , w którym przebywali żołnierze AK. W lipcu 1947 roku, kiedy w Polsce PPR zdobywa pełnię władzy, zostaje przewieziony do obozu w Giazowcu koło Wołogdy. Tu 11 sierpnia 1947 roku ucieka z obozu i przedostaje się do Wilna, włączonego przez Moskwę do państwa rosyjskiego, jako Litewska SSR, gdzie ludność polska opuszcza je udając się na Zachód. Postanawia oficjalnie zostać „repatriowany” przez PUR w Wilnie, jednak po ujawnieniu się przed urzędnikami administracji lubelsko – warszawskiej, zostaje oddany w ręce NKWD, wywieziony i powtórnie uwięziony na Butyrkach w Moskwie. 4 października 1947 roku władzę kremlowskie zezwalają „Wilkowi” na wjazd w granice Polski Ludowej. Osiedla się w Wielkopolsce, gdzie pod swoim nazwiskiem rozpoczyna pracę w Centralnej Składowicy Rozliczeniowej Akcji Siewnej w Pakości. W dniu 3 lipca 1948 roku, kiedy MBP podejmuje akcję X, podczas której aresztowano w całym kraju 6000 wilnian. Akcję kierował Adam Hummer z MBP. Generał „Wilk” zostaje aresztowany i uwięziony na Mokotowie. W październiku 1950 roku bardzo już chory został skonfrontowany jako świadek w stalinowskim procesie przeciwko członkom Mobilizacyjnego Ośrodka Wileńskiego Okręgu AK na Pomorzu Gdańskim. Zmarł 29 września 1951 roku w szpitalu więziennym, rodzinę nie powiadomiono o śmierci. W okresie odwilży moskiewskiej w 1957 roku KC.PZPR wydał rodzinie zgodę na ekshumację i uroczyste, ale skromne i ciche pochowanie na Powązkach. Rodzinę zmarłego reprezentował Antoni Pajdak, jeden z 16 przywódców Polski Podziemnej, więziony w 1945 roku w Moskwie. W 1976 roku sygnatariusz KSS. KOR. Pamięć o generale z „Ostrej Bramy” przywrócono w III Rzeczypospolitej. W Gdańsku ulica przy której mieści się IX Liceum otrzymało imię Aleksandra Krzyżanowskiego „Wilka”. Prezydent Lech Wałęsa w 1994 roku nadał „Wilkowi” stopień generała brygady. Zaś w 2012 roku prezydent Bronisław Komorowski odznaczył pośmiertnie Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski. W ostatnich latach z inicjatywy Związku Polaków na Litwie w Zułowie miejscu urodzenia Józefa Piłsudskiego zasadzono dąb imieniem „Wilka – Krzyżanowskiego”.

Generał Aleksander Krzyżanowski „Wilk”

Kapitan Gracjan Fróg „Szczerbiec”

Dowódca 3 Brygady wileńskiej Armii Krajowej

Gracjan Fróg urodził się w 8 grudnia 1911 roku w Laskówce na Podkarpaciu w zaborze austriackim. Po ukończeniu gimnazjum w Tarnobrzegu wstąpił do Szkoły Podchorążych Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej – Komorowie. Służył w Strzelcach Podhalańskich w Sanoku i Batalionach Pancernych w Brześciu nad Bugiem i w Grodnie. Podczas kompanii wrześniowej dowodził szwadronem w Wileńskiej Brygadzie Kawalerii. Po bitwie pod Tomaszowem Lubelskim trafił do niemieckiej niewoli, z której uciekł. Po dotarciu do Przemyśla tym razem został aresztowany przez Rosjan i tu również uciekł, by przedostać się do Wilna. W marcu 1941 roku został aresztowany przez NKWD. Został uwolniony miesiąc później z transportu przygotowanego do wywozu do łagrów w głębi Rosji, przez polskich kolejarzy, którzy odczepili kilka ostatnich wagonów z więźniami.

Po zajęciu Wileńszczyzny przez wojska niemieckie, od 1943 roku dowodził oddziałem partyzanckim działającym w rejonie Sużan. Z czasem oddział zostanie przemianowany na 3 Brygadę Wileńską który stacjonował w okolicach Turgiel.

W Turgielach „księdzem od partyzantów” był ksiądz Józef Obrębski (1906 – 2011) - Pod koniec długiego życia powiedział o ludziach, „którzy mieli kaganiec komunizmu na szyi, że trudno jest im wstać”. Brygada brała udział w walkach o Wilno w akcji „Ostra Brama” w lipcu 1944 roku, w której poniosła duże straty. Podobnie jak wielu oficerów okręgu wileńskiego AK zostaje aresztowany przez NKWD i wywieziony do obozu w Diagilewie (Riazan). 1 marca 1946 udaje mu się uciec z obozu i dotrzeć do Wilna. Stąd wraz z wysiedlanymi Polakami transportem kolejowym dotarł do Łodzi. W lipcu 1948 roku zostaje aresztowany w ramach Akcji X przez MBP i chociaż po wojnie nie prowadził żadnej działalności wymierzonej we „władzę ludową”, zostaje skazany na śmierć przez stalinowski sąd i zamordowany w więzieniu na Mokotowie 11 maja 1951 roku. Staraniem żołnierzy w latach 60 – tych w kościele św. Bartłomieja w Gdańsku wystawiono epitafium dowódcy i żołnierzom 3 Brygady Wileńskiej. Jest pochowany w Panteonie Żołnierzy Niezłomnych - Wyklętych na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach .

Kapitan Gracjan Fróg „Szczerebiec”

Pułkownik Antoni Olechnowicz „Pohorecki”

Dowódca I Wileńskiego Zgrupowania Armii Krajowej w Akcji „Ostra Brama” w lipcu 1944

Dowódca Mobilizacyjnego Okręgu Wileńskiego AK na Pomorzu w latach 1945 - 1947

Antoni Olechnowicz urodził się w 13 czerwca 1905 roku w Marguciszkach koło Święciań na Wileńszczyźnie w zaborze rosyjskim. W okresie międzywojennym uczęszczał do Gimnazjum św. Kazimierza w Nowej Wilejce, które ukończył w 1926 roku. Wstąpił do Oficerskiej Szkoły Piechoty w Komorowie – Ostrowi Mazowieckiej. Ukończył ją w 1929 roku w stopniu podporucznika. Służbę wojskową rozpoczął w 5 Pułku Piechoty Legionów w Wilnie. W 1937 roku ukończył Wyższą Szkołę Wojenną w Warszawie i został kapitanem dyplomowanym. Podczas kompanii wrześniowej walczył jako kwatermistrz w 33 Dywizji Piechoty nad Narwią i Bugiem. Dostał się do niewoli rosyjskiej, z której uciekł i powrócił do Wilna zajętego przez Litwinów.

Od listopada 1939 roku rozpoczął działalność konspiracyjną w SZWP/ZWZ. Po zajęciu Wilna przez armię niemiecką został komendantem garnizonu m. Wilna. Od 1943 roku pełnił funkcję inspektora Okręgu Wileńskiego AK. W okresie akcji „Ostra Brama” był dowódcą I Zgrupowania Wileńskiego AK, które to ugrupowanie brało udział w walkach z garnizonem niemieckim o Wilno. Uniknął aresztowania przez NKWD. Nadal ukrywając się w Wilnie ratował ocalałe struktury i ludzi z Okręgu Wileńskiego i Nowogródzkiego, przenosząc je do Wielkopolski i centralnej Polski. W czerwcu 1945 roku sam przeniósł się do centralnej Polski. W sierpniu 1945 będąc w Paryżu nawiązał bezpośrednią łączność ze sztabem Naczelnego Wodza Armii Polskiej na Zachodzie, realizując koncepcję wojskowo – polityczną w postaci stworzenia Mobilizacyjnego Ośrodka Okręgu Wileńskiego AK, analogiczną do realizowanego na Śląsku Mobilizacyjnego Ośrodka Okręgu Lwowskiego AK.

Od jesieni 1945 roku do kwietnia 1946 roku mieszkał w Gdyni przy ulicy Czołgistów 16 lub 5. Punkt kontaktowy dla komendy Okręgu i oddziałów polowych był na ulicy Świętojańskiej 139/3 zlikwidowany latem 1948 roku. W ramach Ośrodka działały w 1946 roku dwie Brygady, 5 Brygada Wileńska na Pomorzu Zygmunta Szendzielarza i 6 Brygada Wileńska – na Białostocczyźnie. Z 1947 roku zaprzestano działalności zbrojnej nakazując rozwiązanie oddziałów. Pułkownik Antoni Olechnowicz „Pohorecki” został aresztowany przez MBP w ramach akcji „X” we Wrocławiu w czerwcu 1948 roku. Zginął na podstawie stalinowskiego wyroku, zastrzelony w mokotowskiej katowni 8 lutego 1951 roku.

Jego szczątki zidentyfikowano 28 lutego 2014 roku w Pomorskim Instytucie Medycznym w Szczecinie. Jest pochowany w Panteonie Niezłomnych – Wyklętych na Powązkach.

Pułkownik Antoni Olechnowicz „Pohorecki”

Major Zygmunt Szendzielarz „Łupaszka”

Dowódca 5 Brygady Wileńskiej Armii Krajowej

Zygmunt Szendzielarz urodził się w Stryju w zaborze austriackim 12 marca 1910 roku. W okresie międzywojennym uczęszczał do szkół we Lwowie i Stryju. Po ich ukończeniu jesienią 1931 roku był przez rok słuchaczem Kursu Unitarnego w Szkole Podchorążych Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej. Następnie kontynuował naukę w słynnej Szkole Podchorążych Kawalerii w Grudziądzu. Po jej ukończeniu w 1934 roku, jako podporucznik został przydzielony do 4 Pułku Ułanów Zaniemeńskich w Wilnie. W okresie służby wojskowej brał udział w zawodach hipicznych, zajmując wysokie miejsca. W styczniu 1939 roku ożenił się z Anną Swolkień. W kompanii wrześnieiowej w 1939 roku walczył z wojskami hitlerowskimi w macierzystym 4 Pułku Ułanów Zaniemeńskich w składzie Wileńskiej Brygady Kawalerii, dowodząc 2 szwadronem i przechodząc szlak bojowy od Piotrkowa Trybunalskiego aż po okolice Sambora. 27 września 1939 roku dostał się do niewoli niemieckiej z której uciekł. Chciał przebiegać się do Francji przez Węgry w 1939 roku, wyprawa zakończyła się niepowodzeniem. W 1940 roku Szendzielarz ze Lwowa zajętego przez Rosjan, powrócił do Wilna i jako oficer pułkowy rozpoczął działalność w konspiracji wojskowej „Kołach Pułku” wchodzących w skład ZWZ. Pod koniec sierpnia 1943 roku, a zatem po odkryciu grobów Katyńskich przez hitlerowców w kwietniu i zerwaniu przez Stalina stosunków dyplomatycznych z polskim rządem w Londynie, Komenda Wileńskiego Okręgu AK mianowała „Łupaszkę”, dowódcą pierwszego oddziału partyzanckiego działającego na Wileńszczyźnie, oddziału podporucznika Antoniego Burzyńskiego „Kmicica”, który był inicjatorem jego powstania. Niestety „Łupaszko” się spóźnił, oddział czerwonych partyzantów dowodzony przez Fiodora Markowa, podstępnie aresztował „Kmicica” i blisko 80 partyzantów „pańskiej Polski”, a następnie wymordował. „Łupaszka” z niedobitków stworzył oddział, który otrzymał nazwę 5 Brygada Wileńska AK. Szczególnie nienawidził go F. Markow, który ogłosił nagrodę w rublach za zabicie „Łupaszki”. 31 stycznia 1944 Brygada stoczyła zwycięską walkę z oddziałem niemieckim. 2 lutego wypoczywając po krwawej walce została zaatakowana przez partyzantkę Markowa. Rosjanie ponieśli straty sięgające blisko 500 zabitych bojów. Po wojnie Fiodor Markow został sekretarzem obwodu młodzieżowskiego Białoruskiej SSR. 5 Wileńska Brygada AK ochraniała ludność polską od okupantów hitlerowskich i kolaborantów litewskich. W okresie walk na Wileńszczyźnie przez przypadek wpadł w ręce Niemców w kwietniu 1944 roku „Łupaszko”. Niemcy znając zatargi polskiej partyzantki z partyzantką Markowa, uwolnili „Łupaszkę”, licząc na skierowanie oddziałów polskich w kierunku Rosjan. Bezskutecznie. Jednocześnie Niemcy mieli jako zakładniczkę jego żonę Annę. Została wywieziona do Rzeszy i tam rozstrzelana 26 lutego 1945 roku o godzinie 19.30 przez pracodawcę u którego pracowała. Wiadomość do kraju nadeszła w lipcu 1980 roku z Niemieckiego Czerwonego Krzyża w odpowiedzi na długoletnie poszukiwania przyjaciół. 5 Brygada nie brała udziału w walkach o Wilno z wojskami niemieckimi w lipcu 1944 roku, stąd uniknęła internowania przez NKWD, wycofując się na Zachód, wobec nacisków wojsk rosyjskich nastąpiło rozwiązanie 5 Brygady Wileńskiej 23 lipca 1944 roku w Puszczy Grodzieńskiej.

Szendzielarz podporządkował się we wrześniu 1944 roku komendantowi Okręgu Białostockiego AK ppłk. Wł. Linarskiemu, który nie ujawnił się w akcji „Burza”. Od kwietnia do września 1945 roku odbudowane oddziały dowodzone przez „Łupaszkę” walczyły z jednostkami NKWD na Podlasiu i ziemi białostockiej, jak również z jednostkami KBW, MO i strukturami PPR – u. W lipcu 1945 roku oddziały SMIERSZU, NKWD i KBW przeprowadziły pacyfikacyjną „obławę augustowską” spośród 3 tysięcy aresztowanych, 600 osób wywieziono i zabito, taki sam los spotkał 253 Litwinów. Jesienią 1945 roku „Łupaszko” przeniósł się na Pomorze Gdańskie. Tutaj wyruszył w pole wiosną 1946 roku, w liczbie trzech szwadronów. Dokonano 233 akcji bojowych, nękając aparat terroru NKWD, KBW, MBP. W ostatnim okresie Szendzielarz myślał o ochronie własnych podkomendnych. UB, PPR, NKWD napuszczając jednych na drugich, utrzymywali stan wojny domowej. Po zaprzestaniu walki został aresztowany w 1948 roku i rozstrzelany w mokotowskiej katowni 8 lutego 1951 roku. Symboliczny grób znajduje się na Powązkach.

Major Zygmunt Szendzielarz „Łupaszka”

ZDJĘCIA ODDZIAŁU "ŁUPASZKI" Z 1945 ROKU

Zdjęcie 1945 rok Białostoczczyzna. Od lewej ppor. Henryk Wieliczko „Lufa”, por. Marian Pluciński „Mścisław”, mjr. Zygmunt Szendzielarz „Łupaszko”, plut. Jerzy Lejkowski „Szpagat”. Ppor. Zdzisław Badacha „Żelazny”. Zdjęcie po raz pierwszy opublikowane w „Tygodniku Powszechnych”, bez podania nazwisk w roku 1986 .

Zdjęcie wykonane podczas ostatniej koncentracji oddziałów „Łupaszki” 21 września 1945 roku na ziemi białostockiej .

Żołnierze 5 Brygady Wileńskiej AK na leśnym obozowisku w lecie 1945 roku

Żołnierze wileńskiej AK, pierwsza z lewej sanitariuszka „Inka” .

Rodacy! Naród Polski wypowiedział walkę swym wrogom, by ofiarą krwi i życia swego wywalczyć wymarzoną, wolną, niepodległą i niezależną Polskę. Wojna się skończyła! Polska na podstawie krymskiej konferencji miała być wielka, silna i niezależna. Ale nasz wschodni sąsiad był przeznaczenijszy w swych nikczemnych zamiarach. Już w 1945 r. wyznaczył nam rząd ze swych sługusów w postaci Bieruta, Osóbki-Morawskiego, Roli-Żymierskiego i wielu innych komunistów. Są to ludzie, którzy jeszcze przed 1939 r. zaprzędali nasz Kraj i Naród Związkowi Sowieckiemu.

Rodacy! Polska nie jest samodzielną i demokratyczną. My, którzy ponieśliśmy tyle ofiar, nie możemy pozwolić na to, by w naszym Państwie panoszyli się Azjaci i narzucali nam swe prawa przez swych pacholków. My chcemy, by Polska była rządzona przez Polaków oddanych Sprawie i wybranych przez cały Naród, a ludzi takich mamy, którzy i słowa głośno nie mogą powiedzieć, bo UB wraz z kliką oficerów sowieckich czuwa. Dlatego też wypowiedzieliśmy walkę na śmierć i życie tym, którzy za pieniądze, ordera lub stanowiska z rąk sowieckich mordują najlepszych Polaków, domagających się wolności i sprawiedliwości.

Nie jesteśmy żadną bandą, jak nas nazywają zdrajcy i wyrodni synowie naszej Ojczyzny. My jesteśmy z miast i wiosek polskich. My walczymy za świętą Sprawę, za wolną, niezależną, sprawiedliwą i prawdziwie demokratyczną Polskę!

Nie mamy ani prasy własnej, ani wolności słowa, ani wolności zebrań, ani prawa wiązania się w stronnictwa polityczne. Jesteśmy pozbawieni wszystkich dobrodziejstw demokracji! Jednopartyjne rządy komunistyczne biorą myśl w obcęgę, pozbawiają człowieka woli, przywiązują, umiłowają tych najistotniejszych cech człowieczeństwa i czynią z niego pozbawionego ducha i serca robota. Gdy chodzi o Naród – ten wtedy zatracza własne oblicze i przestaje istnieć!

Mamyż milczeć?! Mamyż poddać się gwałtowi, zadawanemu obcą, zbrodniczą ręką?! Mamyż pod groźbą obcych bagnatów wyrzec się prawa stanowienia o sobie?! Mamyż wyrzec się ducha, serca i zaprzeć się wiary?! Nigdy! Jeżeli zdrajcom i jurgielnikom moskiewskim podoba się to wszystko – niech się wynoszą do Moskwy! Za zbrodnie dokonywane na Narodzie polskim, za więzienie, rozstrzeliwanie i wieszanie najlepszych synów Narodu, za konszachty z Moskwą, za rozbiór Polski - Śmierć zdrajcom! Niech żyje wolna demokratyczna Polska!

Fragmenty ulotek podpisanych przez mjr. Zygmunta Szendzielarza „Łupaszkę” (*1910 †1951), rozklejanych w roku 1946 w Gdańsku przez jego żołnierzy.

Credo mjr. „Łupaszki”

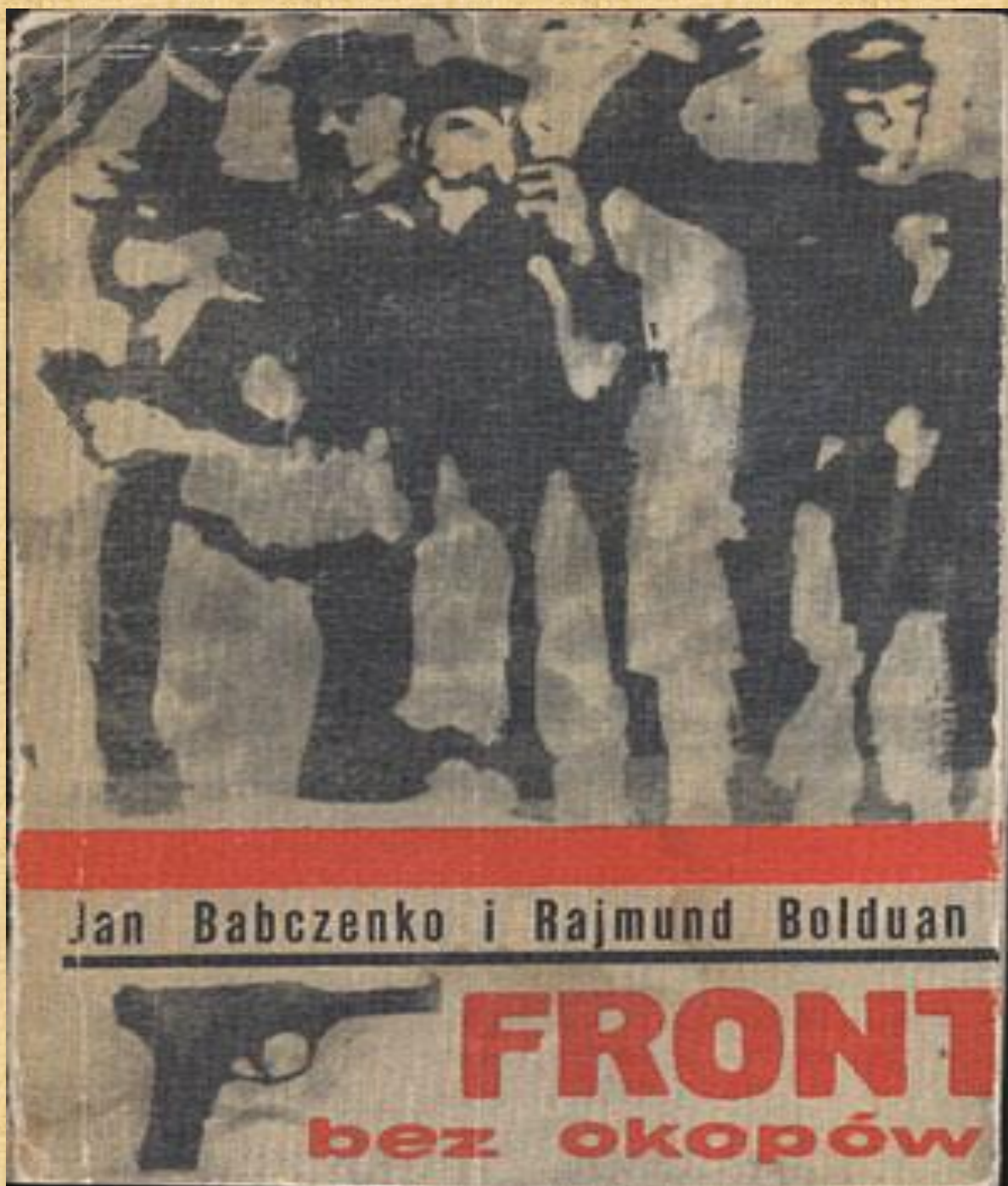
„ŁUPASZKO” I JEGO ŻOŁNIERZE W POLITYCE WŁADZY LUDOWEJ NA POMORZU

W realiach polskiego stalinizmu żołnierzy wileńskich traktowano szczególnie surowo. Zsyłano na Sybir, więziono, zabijano. Po krótkiej historii Wileńskiego Okręgu Mobilizacyjnego AK na Pomorzu (na Śląsku istniał Lwowski Okręg Mobilizacyjny AK) i epopei szwadronów „Łupaszki”, z 1946 roku, Stalinowskie Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego w 1948 roku rozpoczęła na terenie całego kraju Akcję X, której efektem było aresztowanie blisko 6000 osób związanych z ziemią wileńską i nowogrodzką. Wówczas aresztowano „Łupaszkę” i wielu dawnych podkomendnych żołnierzy jeszcze z okresu wileńskiego. Sądy stalinowskie skazywały ich na śmierć.

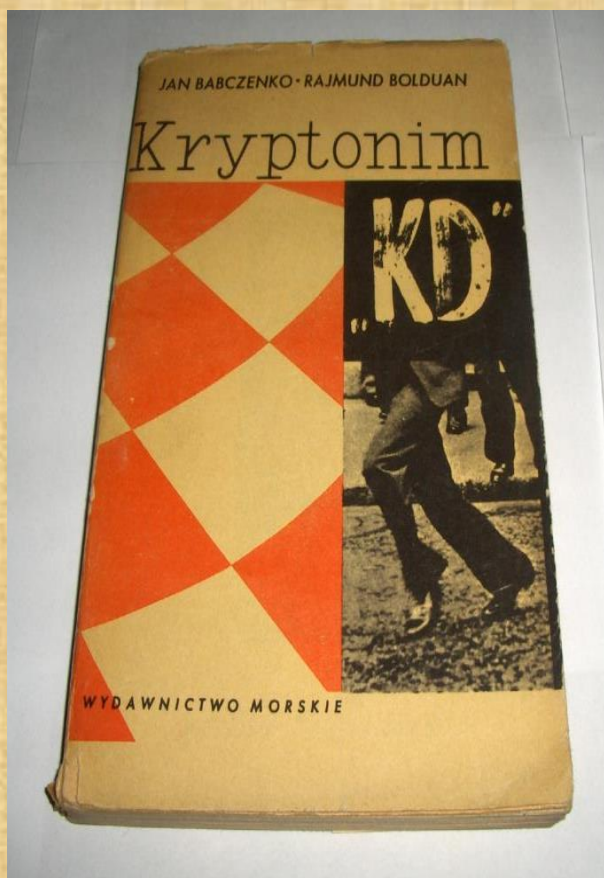
Po odwilży moskiewskiej w 1956 roku, chociaż generalnie zaprzestano fizycznie represjonować byłych żołnierzy AK, jednak w propagandzie i wychowaniu młodych pokoleń posługiwano się wyrafinowanym kłamstwem „o klasowych wrogach władzy ludowej i reakcyjnych bandach”. Na Wybrzeżu gdańskim rolę taką odgrywało kierownictwo Milicji Obywatelskiej i SB, na budynku Komendy Wojewódzkiej na Okopowej zawisła tablica mówiąca o walkach z „bandami reakcyjnego podziemia zbrojnego i wrogami władzy ludowej” (Zdjęta po 1989 roku). Zaś resortowe święto MO i SB rokrocznie miało miejsce w Starej Kiszewie, na miejscu potyczki między Szwadronem „Łupaszki” a NKWD i MO z 1946 roku.

Innym środowiskiem były ówczesne władzę powstałego w Gdyni w 1956 roku Zrzeszenia Kaszubskiego, które chociaż w następnych latach osiągnie bogaty dorobek w kultywowaniu ludowej tradycji kaszubskiej, to w swoich dziejach posiada jednak wiele ciemnych moralnych epizodów, w tym skłócanie środowisk kaszubskich. We władzach Zrzeszenia z tego okresu byli komandor Gereon Grzeni-Romanowski (1916 - 1983), dowódca tzw: 16 „kaszubskiej” dywizji piechoty, następnie zastępca do spraw polityczno – wychowawczych w Marynarce Wojennej, który ponosi odpowiedzialność za indoktrynację i stalinizację mieszkańców Pomorza. Burmistrz Wejherowa Bernard Szczęsny, z nominacji płk. NKWD Anatola Zborowskiego, znany z nieprzejednanej negatywnej postawy wobec Kościoła katolickiego jeszcze w latach E. Gierka. Romuald Bolduan, członek władz Zrzeszenia Kaszubskiego i współautor wymienionych prac. Jako dziennikarz „Dziennika Bałtyckiego” z 1980 roku otwarty przeciwnik NSZZ „Solidarności” i pisma „Samorządność”, którego redaktorem był Lech Bądkowski - współtwórca idei Zrzeszenia Kaszubskiego. Wreszcie Aleksander Arendt (1912 – 2002), podejrzana postać w maju 1945 roku Komendant Milicji Obywatelskiej w Kartuzach. W „Bedekerze Kaszubskim” (Wydawnictwo Morskie, Gdynia 1962) Róży Ostrowskiej czytamy w okresie okupacji A.Arendt: ”Był Komendantem naczelnym TOW „Gryfa Pomorskiego”, po Grzegorzu Wojewskim”. W marcu 1945 roku w Robakowie koło Wejherowa NKWD aresztowało Grzegorza Wojewskiego od marca 1943 roku do stycznia 1945 roku komendanta wojskowego TOW „Gryf Pomorski”, po śledztwie, wszelki ślad po nim zaginął. (Od 2001 roku w Wejherowie znajduje się tablica pamiątkowa poświęcono jego osobie). W 1946 roku A. Arendt jest już wicestarostą powiatu gdańskiego (siedziba Pruszcza Gdańskiego), a w 1947 roku starostą powiatu Kościerzyna, w takim charakterze witał w Kościerzynie stalinistę Bolesława Bierutę, po zniszczeniu PSL Stanisława Mikołajczyka. W latach 1956 – 1959 zostanie pierwszym prezesem Zrzeszenia Kaszubskiego, zaś 1959 - 1972 wiceprezesem. W ponurym marcu 1968 roku, został odznaczony „Medalem za Zasługi dla Obronności Kraju”. W uzasadnieniu z 17 maja 1968 roku pisano: „że otrzymał je w ramach WUBP w Gdańsku za ściganie i likwidację bandy Łupaszki, NSZ i WiN”. Poparł wprowadzenie Stanu Wojennego w 1981 roku, który był złem i został członkiem prezydium „Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego (PRON) w Gdańsku. Podpisując się jako ostatni Komendant „Gryfa Pomorskiego” co zauważyła już w 1962 roku Róża Ostrowska, było uzurpacją. W marcu 1968 roku Róża Ostrowska za poparcie warszawskiej rezolucji Związku Literatów Polskich w obronie studentów Uniwersytetu Warszawskiego została zwolniona ze stanowiska kierownika artystycznego w Teatrze Wybrzeża.

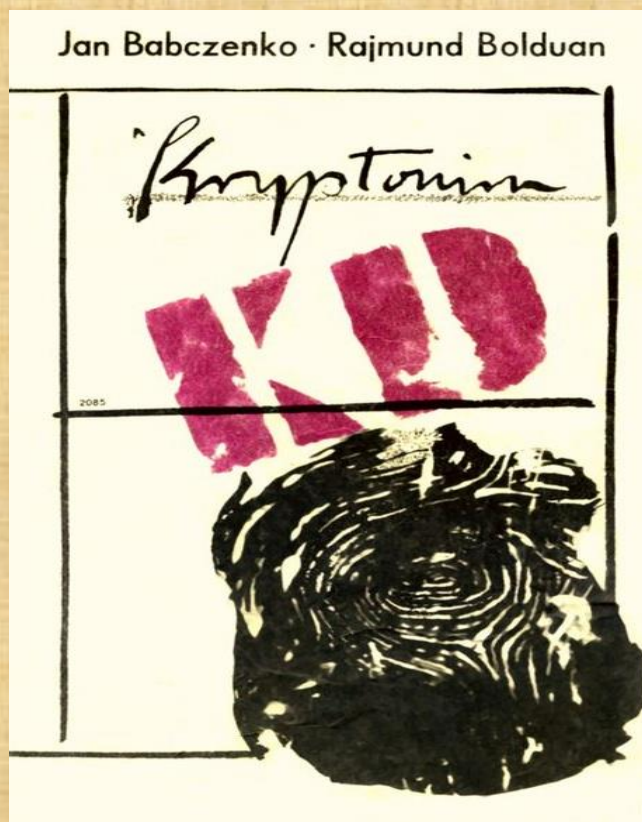

Propagandowa praca Jana Bobczenki (funkcjonariusza UB w Kościerzynie) i Rajmunda Bolduana (Zrzeszenie Kaszubsko – Pomorskie) „Front bez okopów”. Wydawnictwo Morskie 1964 rok .

Jan Babczenko, Rajmund Bolduan "Kryptonim KD", praca oczerniająca żołnierzy niezłomnych, Wydawnictwo Morskie, Gdyni 1965

Książka wznowiona w Stanie Wojennym w nakładzie 30.000; Wydawnictwo Morskie 1983

O „ŁUPASZCE” I ŻOŁNIERZACH WILEŃSKICH W MARCU 1968 ROKU

Geneza marca 1968 roku sięga roku 1967, kiedy do dyktator Władysław Gomułka, rozpoczął kompanię antysyjonistyczną w związku z zerwaniem przez centralę - Moskwę stosunków dyplomatycznych z Izraelem i nakazanie to samo „bratnim partią” z bloku rosyjskiego w tym z Polski Ludowej.

Do najważniejszych zdarzeń Marca 1968 roku można zaliczyć dwa wydarzenia: zebranie Warszawskiego Oddziału Związku Literatów Polskich z 29 lutego oraz wiec studentów na Uniwersytecie Warszawskim z 8 marca. Pierwsze z nich było konsekwencją zawieszenia spektaklu „Dziady” w reżyserii Kazimierza Dejmka i oznaką oporu części środowiska intelektualnego wobec polityki kulturalnej „przewodniej siły narodu”. Przyczyną drugiego było rozbięcie manifestacji studenckiej z 30 stycznia, w wyniku której aresztowano kilkudziesięciu studentów, dwóch zaś (Henryka Szlajfera i Adama Michnika) relegowano z UW.

19 marca w Sali Kongresowej Pałacu Kultury i Nauki odbył się wiec warszawskiego aktywu partyjnego z udziałem przedstawicieli Biura Politycznego PZPR. Organizatorem wiecu był I sekretarz stołecznej organizacji partyjnej Józef Kępa, aktywny uczestnik ówczesnych rozgrywek wewnątrz „przewodniej siły Narodu”. Władysław Gomułka wygłosił 2 godzinną nihilistyczną, antyinteligencją tyradę. Atakując pisarzy Stefana Kisielewskiego, Andrzeja Kijowskiego, Antoniego Słonimskiego. Najbardziej napastliwy był atak na pisarza, byłego żołnierza wileńskiej AK Pawła Jasienicę.

Władysław Gomułka powiedział min : *”W przygotowaniu zebrania warszawskich pisarzy i jego przebiegu jak i w inspirowaniu i organizowaniu młodzieży akademickiej do wystąpień rzekomo w obronie „Dziadów” i twórczości Mickiewicza jedną z czołowych ról odegrał Paweł Jasienica. Jego prawdziwe nazwisko brzmi inaczej. Nazywa się on Leon Lech Beynar. Co to za osobnik ? W lipcu 1948 roku Paweł Jasienica został aresztowany w Krakowie. W toku śledztwa udowodniono mu przynależność do bandy „Łupaszki”, do której wstąpił po zdezerterowaniu z Wojska Polskiego i w której pozostawał do sierpnia 1945 roku pełniąc początkowo funkcję adiutanta, a następnie zastępcy dowódcy bandy. (...) W toku śledztwa Jasienica przyznał się, że działał w bandzie „Łupaszki” i że dopuścił się zarzuconych mu zbrodni. W dniu 3 maja 1949 roku śledztwo przeciwko Jasienicy zostało umorzone z powodów, które są mu znane. Został on zwolniony z więzienia. Należy dodać, że „Łupaszko” i wielu członków jego bandy zostało aresztowanych i skazanych przez sąd na karę śmierci”.* (...)

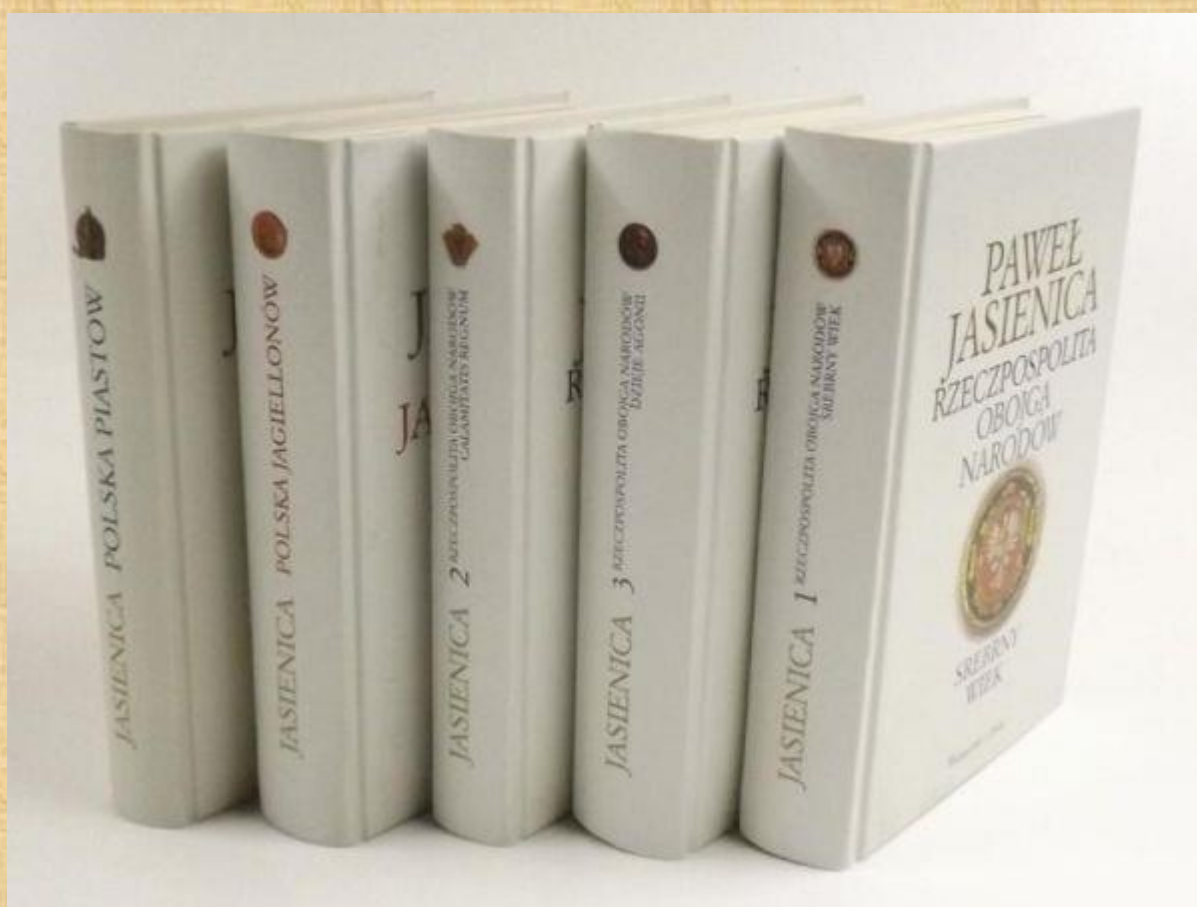
Następnie Gomułka przeszedł do opisu wiecu studenckiego na UW, przedstawiając go w klimacie spisku, mówił: *„3 marca br. w mieszkaniu Jacka Kuronia zebrała się kilkunastoosobowa grupa ludzi, głównie studentów pochodzenia żydowskiego, znanych z rewizjonistycznych wystąpień i poglądów. W czasie tego spotkania omawiano sprawę zorganizowania demonstracji na UW w dniu 8 marca. Dzień ten wybrano dlatego, że jest to dzień Święta Kobiet, co miało ułatwić organizację demonstracji i spowodowanie zamętu (...) Akcja była ściśle skoordynowana. (...)”*

11 marca dziennik Bolesława Piaseckiego „Słowo Powszechne” PAX opublikował artykuł pt: *”Do studentów Uniwersytetu Warszawskiego”* w którym genezy zamieszek szukano w antypolskim spisku Izraela i NRF. Skutkiem antyżydowskiej nagonki było wydanie kilku tysięcy „emigracyjnych paszportów”, co zapowiadał w przemówieniu Wł. Gomułka, grupie Polaków pochodzenia żydowskiego. Pisarz Stefan Kisielewski został napadnięty na ulicy i pobity. Paweł Jasienica został zaszczuty, co stanie się przyczyną jego szybkiej śmierci. Inni uczestnicy wydarzeń Jacek Kuroń i Adam Michnik znaleźli się w więzieniach. Prof Stefan Świeżawski nazwał rok 1968 – rokiem zarazy.

Pisarz Paweł Jasienica na tle obrazu „Bitwa pod Grunwaldem” Jana Matejki

Wielotomowa eseistyczna powieść o dziejach Polski od czasów słowiańskich, dynastii Piastów, Jagiellonów, Wazów, do czasów upadku w czasach Saskich i rozbiórów Rzeczypospolitej Obojga Narodów pod koniec XVIII stulecia .

Leon Beynar (Paweł Jasienica) urodził się 10 listopada 1909 roku w Symbirsku (później Uljanowsk – od nazwiska Lenina) w Rosji Carskiej, dziadek Ludwik Beynar był uczestnikiem Powstania Styczniowego, który po upadku wyemigrował do Francji. Syn osiedlił się w Rosji. Podczas Rewolucji Rosyjskiej, która miała charakter narodowy, rodzina powróciła w 1920 roku do Odrodzonej Polski i osiedliła się w Wilnie. W Grodnie przyszły pisarz zdał maturę i studiował historię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Następnie został nauczycielem historii w Grodnie, pracował w Polskim Radiu Wilno i pisywał do „Słowa Wileńskiego” Stanisława Cata – Mackiewicza. Brał udział w kompanii wrześniowej jako żołnierz. W 1940 roku rodziców i siostrę Sowietci wywieźli do Kazachstanu. W czasie wojny należał do ZWZ, a później AK. W lipcu 1944 roku uczestniczył w walkach o Wilno, uniknął aresztowania i dołączył do oddziału Inspektoriatu Oszmiańskiego, która przebiegała na Zachód. W okolicach Surkont 19 sierpnia 1944 roku Rosjanie rozbili oddział Komendanta Okręgu Nowogrodzkiego AK Macieja Kalenkiewicza „Kotwicz”. Poległy dowódca i jego żołnierze zostali pochowani obok grobu powstańców z 1863 roku. Leon Beynar trafił do niewoli w okolicach Grodna, po przesłuchaniu przez NKWD w Białymstoku został wcielony do armii Berlinga, z której uciekł, gdy nie wydano mu broni. Dołączył do oddziału „Łupaszki” operującego na białostockczyźnie. W potyczce z 8/9 sierpnia 1945 roku pod Zalesiem został ranny. Schronienie znalazł na plebanii we wsi Jasienica, gdzie ukrywał się aż do wyleczenia z ran. Przyjął wówczas pseudonim Paweł Jasienica. W tym czasie na przełomie sierpnia i września 1945 5 Wileńska Brygada AK została rozwiązana. Do rąk Pawła Jasienicy trafiły numery „Tygodnika Powszechnego”, w którym odnalazł artykuły Antoniego Gołubiewa. Pojechał do Krakowa i w 1946 roku został redaktorem i cenionym publicystą w „Tygodniku Powszechnych”.

W dniu 2 lipca 1948 roku został aresztowany przez UB w krakowskim mieszkaniu przyjaciół. Jego aresztowaniem zainteresował się Bolesław Piasecki, który nie włączył się w nurt PPR – u, ale uzyskał koncesję z Moskwy na stworzenie stowarzyszenia PAX. Bolesław Piasecki wydając tygodnik „Dziś i Jutro” z przymiotnikiem katolicki, w 1955 roku przez Stolicę Apostolską został wpisany do „Indeksu” jako niezgodny z nauczaniem Kościoła Katolickiego. Pisarz po blisko dwóch latach przebywania w więzieniu na Mokotowie, został uwolniony. MBP umorzyło śledztwo uznając, że jest: „Brak powiązań figuranta z bandą” i że kontakty z Łupaszka „miały charakter towarzyski”. Za cenę współpracy Paweł Jasienica uratował życie. Od 16 maja 1949 do 1956 pracował jako dziennikarz w PAX- ie, pisze po 1953 roku w „Tygodniku Powszechnych”, który został odebrany Archidiecezji Krakowskiej przez PAX. Kiedy w styczniu 1950 roku bierutowcy po brutalnej nagonce prasowej odebrali Kościołowi Katolickiemu „Caritas”, przeciwko czemu protestował kardynał niezłomny książe Adam Sapieha w liście adresowanym do Bolesława Bieruta, a odpowiedzią władz była ustawa z 20.05. 1950 roku o konfiskacie zakonnych i biskupich dóbr kościelnych. Zarząd nad upaństwowionym „Caritasem” otrzymał PAX, w zarządzie znalazł się Paweł Jasienica. W Polsce zniesiono prawo własności i co za tym idzie prawo dziedziczenia .

Po „odwilży” moskiewskiej w 1956 roku. Paweł Jasienica wystąpił z PAX u, był członkiem Związku Literatów Polskich. Od roku 1960 rozpoczął pisać „Polskę Piastów”. W 1964 podpisał list 34 przeciwko cenzurze, którego inicjatorem był Melchior Wańkowicz, który znalazł się za to w więzieniu. W dniu 29 lutego 1968 roku na zebraniu Warszawskiego Oddziału Związku Literatów Polskich, Paweł Jasienica przyjął rezolucję krytykującą zawieszenie spektaklu „Dziady” Kazimierza Dejmka, co było oznaką oporu części środowiska intelektualnego wobec polityki kulturalnej ekipy Gomułki. Konsekwencją tego było publiczna nagonka na pisarza dokonana przez Władysława Gomułkę na zebraniu warszawskiego aktywu partyjnego, a następnie nagonka prasowa. Po śmierci żony w 1965 roku, Paweł Jasienica związał się z Zofią Darowską, która była agentką SB, na kilka miesięcy przed śmiercią pisarz zawarł związek małżeński. Kobieta nadal gorliwie donosiła, działając na jego szkodę. Fakty wyjdą na jaw w 2002 roku. W związku z czym wydając wznowienia dzieł pisarza Sąd w 2006 roku przyznał wyłączność praw dziedziczenia córce pisarza Ewa Beynar – Czeczott. Paweł Jasienica wyczerpany marcową nagonką zmarł 19 sierpnia 1970 roku w Warszawie. Dnia 3 maja 2007 roku prezydent Lech Kaczyński nadał pisarzowi Krzyż Wielki Orderu Odrodzenia Polski. Został przekazany na ręce członków rodziny 1 marca 2011 roku.

3 marca 2011 Sejm ustanowił 1 marca Dniem Narodowej Pamięci „Żołnierzy – Wyklętych”.

Esej historyczny napisany przez Pawła Jasienicę w 1969 roku. Jest to studium stłumienia przez wojska republikańskie za dyktatury jakobinów w 1793 roku, powstania chłopów w Wandei, broniących „wiary katolickiej i monarchii”. Książka po raz pierwszy została wydana w 9 lat po śmierci autora przez podziemną drukarnię „NOWA” w 1979 roku. Esej był literackim nawiązaniem do wojny domowej, pomiędzy żołnierzami niezłomnymi a siłami związanymi z polskimi stalinistami. To Lew Trocki napisał: „Bolszewicy są zawsze inicjatorami wojny domowej”.

PAWEŁ JASIEŃICA ROZWAŻANIA O WOJNIE DOMOWEJ

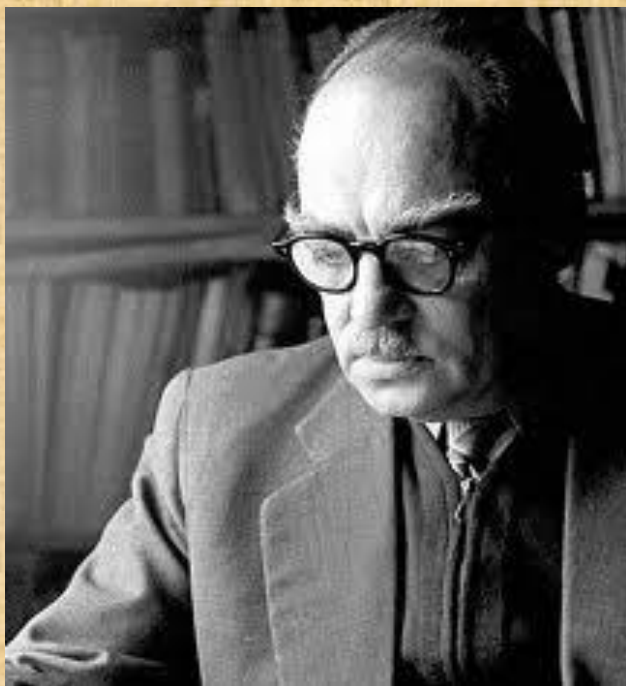
Prószyński i S-ka

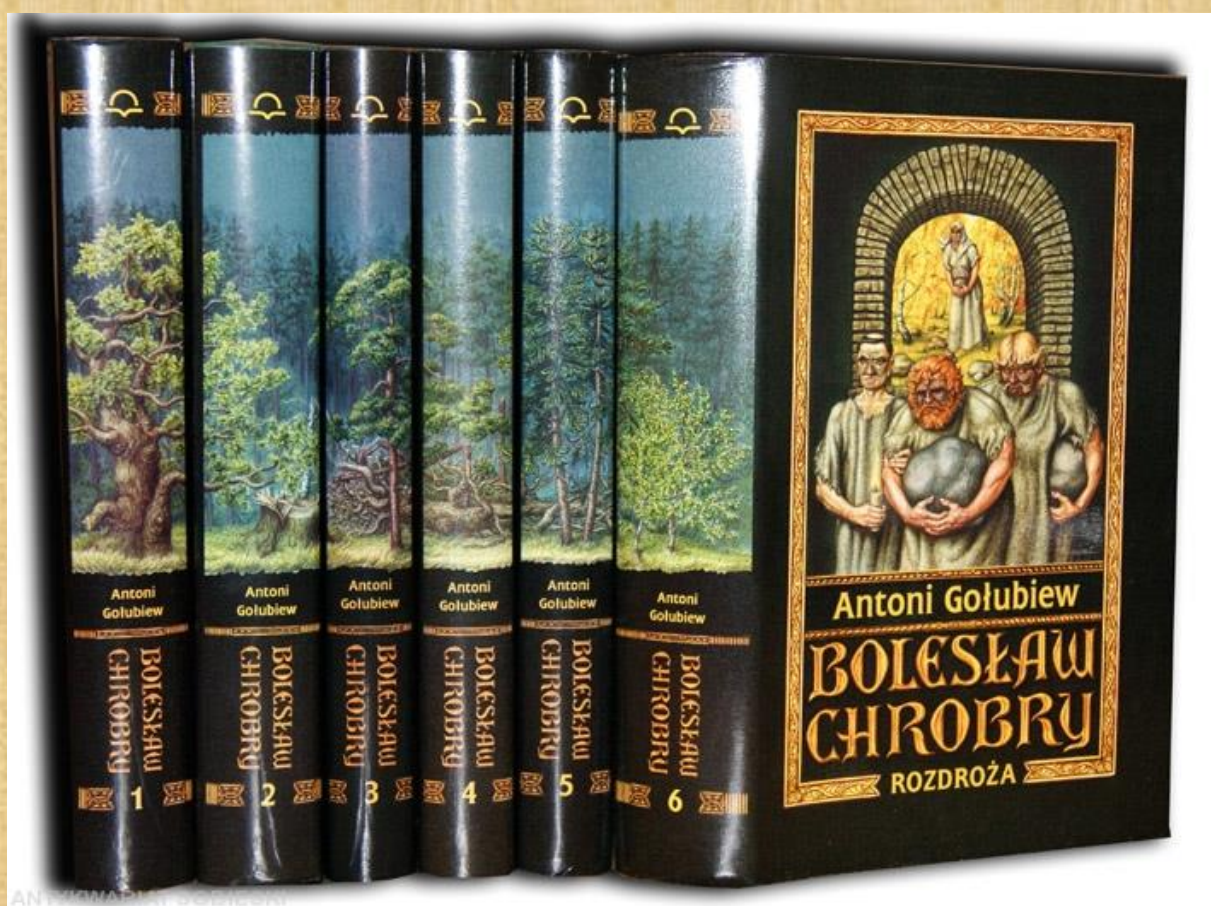
Antoni Gołubiew urodzony 25 lutego 1907 roku w Wilnie, powieściopisarz, eseista, publicysta. Jego ojciec, Rosjanin, był urzędnikiem na kolei w Wilnie; w 1915 – 1919 ewakuowany z rodzicami do guberni czernihowskiej na Ukrainie; po powrocie uczęszczał do Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie, redagował szkolne pisemka „Hejnał” i „Ogniwo”. Tam też opublikował pierwsze utwory. W 1925 roku podjął studia na Uniwersytecie Stefana Batorego, z początku studiował fizykę i astronomię, potem filologię polską i historię. Należał do Stowarzyszenia Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie”, był współzałożycielem grupy „Żagary”; od 1932 pracował jako nauczyciel historii w gimnazjach, m.in. w Drui i Wilnie – o. Jezuitów oraz im. króla Zygmunta Augusta; w 1932 – 1936 redagował miesięcznik młodych katolików „PAX. O chrześcijańską kulturę jutra”, współpracował z rozgłośnią Polskiego Radia; w 1935 wydał powieść „Mędracy na arenie” i rozpoczął pracę nad wielotomową powieścią „Bolesław Chrobry”. Antoni Gołubiew połączy literacką wizję wczesnosłowiańskiej Polski Piastów z walką o granice odrodzonej Polski w XX wieku (1918-1921, 1939-1941-1945, 1989) z personalizmem filozoficznym. Ostatni tom „Wnuk”, monumentalnego cyklu powieściowego został opublikowany w 1974 roku. W powieści autor operował językiem stworzonym z elementów najdawniejszych zachowanych zapisów staropolszczyzny. Nowatorstwo językowe Antoniego Gołubiewa nie ma sobie równych w piśmiennictwie polskim .

Podczas II wojny światowej pracował jako robotnik fizyczny i zajmował się gospodarstwem rolnym żony w Ukropiskach, mieszkał też w Kolonii Wileńskiej; uczestniczył w działalności konspiracyjnej polskiego państwa podziemnego. W 1945 roku rozpoczął wysiedleńczy egzodus z Wilna do Łodzi, na gruzach łódzkiego getta dostrzegł bezmiar ludzkiego cierpienia. W 1946 roku przeniósł się do Krakowa. Został członkiem redakcji „Tygodnika Powszechnego”, pracował w nim z przerwą na lata 1953 – 1956, kiedy to władzę Polski Ludowej odebrały „Tygodnik Powszechny” Krakowskiej Księżęcej Archidiecezji, za to iż redakcja nie zamieściła panegiryku o Józefie Stalinie, w związku z jego śmiercią. To za protekcją pisarza do redakcji „Tygodnika Powszechnego” wszedł Paweł Jasienica. Po moskiewskiej odwilży w 1956 roku powrócił wraz z kolegami z redakcji do „Tygodnika Powszechnego”. Pracował w nim do śmierci, co miało miejsce 27 czerwca 1979 roku .

Pisarz Antoni Gołubiew w pracowni w Krakowie

Monumentalna powieść Antoniego Gołubiewa „Bolesław Chrobry”.

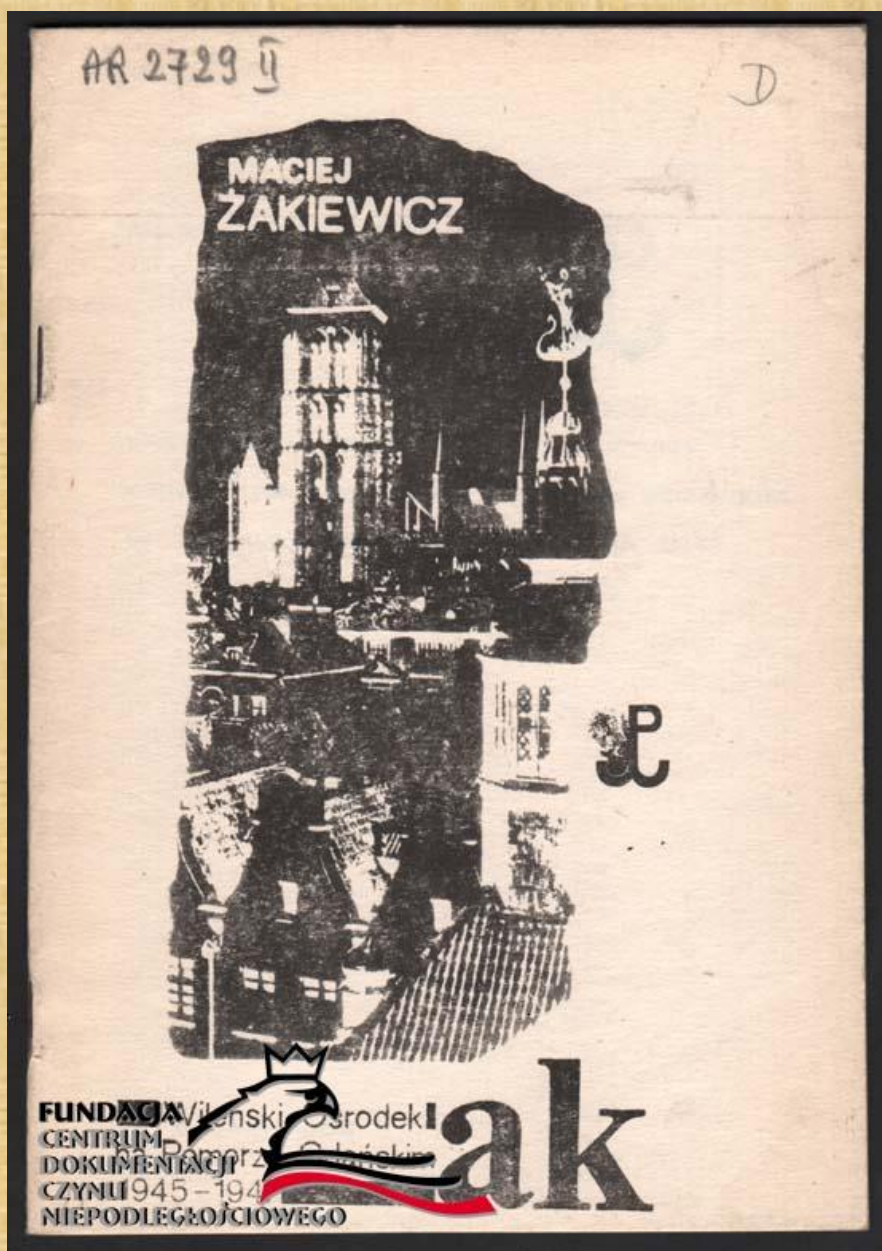

**Pamięć o „Łupaszce” w „drugim obiegu wydawniczym” - 1976 – 1989
i w epitafiach kościelnych**

Motto:

„Śmieję się z tych upodlonych narodów, które podburzane przez spiskowców ośmielają się mówić o wolności, nie mając o niej pojęcia, i pełne wszystkich wad niewolników, wyobrażają sobie, że wystarczy buntować się, aby być wolnym”.

Jan Jakub Rousseau „Uwagi o rządzie polskim”.

Broszura: Maciej Żakiewicz, „Wileński Ośrodek Mobilizacyjny AK na Pomorzu Gdańskim 1945 – 1947” Gdańsk 1989, wydana jako ostatnia publikacja drugiego obiegu w Trójmieście. Nakład kilkaset egzemplarzy. Egzemplarz znajduje się w Fundacji Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego w Krakowie .

Fotografia Maciej Żakiewicz

Epitafium poświęcone V Brygadzie Wileńskiej AK w Bazylice św. Brygidy w Gdańsku .

Z inicjatywy żołnierza V Wileńskiej Brygady AK Jerzego Lejkowskiego „Szpagat” i dzięki życzliwości kapelana „Solidarności” ks. Henryka Jankowskiego w Stanie Wojennym 1982 roku, umieszczono pierwsze epitafium poświęcone pamięci żołnierzom V Brygady Wileńskiej AK w Bazylice św. Brygidy w Gdańsku, nie wymieniając z nazwiska dowódcy V Brygady. W 1991 roku obok epitafium dodano drugie poświęcone już tylko dowódcy.

Św. Brygida jest świątynią stoczniowców. W Stoczni Gdańskiej w latach 1970 – 1995 pracowało blisk 17.000 stoczniowców. Byli wśród nich wysiedleńcy z Wilna i ziemi wileńskiej. 10 października 2015 roku (11.00 h.) w Bazylice miała miejsce msza żałobna za Witolda urodzonego w Wilnie w 1945 roku, który wraz z rodzicami i starszym bratem przybył do Gdańska podczas drugiego wysiedlenia w 1957 roku. Podjął pracę w Stoczni Gdańskiej, zyskując opinię „złotej rączki”, pracował w niej do emerytury. Zdobywając uznanie i wdzięczną pamięć kolegów .

Epitańium poświęcone poległym i zamordowanym dowódcą i żołnierzom Ośrodka Mobilizacyjnego Okręgu Wileńskiego Armii Krajowej w Katedrze Mariackiej w Gdańsku. Kaplica św. Doroty.

Odślonięcia i poświęcenia tablicy poświęconej Żołnierzom Niezlomnym z Podziemnego Państwa dokonał w dniu 11 listopada 1988 roku ks. arcybiskup Tadeusz Gocłowski. Proboszczem świątyni był wówczas ks. Stanisław Bogdanowicz.

Epitafium poświęcone 3 Brygadzie AK „Szczerbiec” w Katedrze Mariackiej w Gdańsku .

Pod koniec lat 60 – tych XX stulecia z inicjatywy Mariana Korejwo, żołnierza wileńskiego AK, kawalera orderu Virtuti Militari rozpoczęto starania umieszczenia w Bazylice epitafium poległym, zamordowanym i zaginionym żołnierzom 3 Wileńskiej Brygady AK „Szczerbca”. Epitafia w kulturze polskiej stanowią charakterystyczne elementy architektoniczne wystroju wnętrz wielu Kościołów. Wywodzą się z tradycji Grecji klasycznej, epi – taphios „nad grobem” i sławią zmarłego lub zmarłych bohaterów. Wykonanie tego projektu powierzono małżeństwu Elżbiety i Roberta Peplińskich. Marian Korejwo i Henryk Sobolewski, żołnierz wileńskiej AK, więzień łagrów, zostali oskarżeni przez Służbę Bezpieczeństwa o nielegalną zbiórkę pieniędzy na budowę epitafium. Zaś artyści rzeźbiarze byli nagabywani przez SB i nakłaniani do zaniechania prac. Planowana wówczas lokalizacja w Bazylice Mariackiej, pod naciskiem władz KW.PZPR i KW. MO w Gdańsku została zamieniona na kościół św. Bartłomieja. Dopiero po 1989 roku epitafium została uzupełniona i przeniesiona do Bazyliki Mariackiej do kaplicy św. Barbary.

Epitafium poświęcone Zgrupowaniom Armii Krajowej na Wileńszczyźnie z okresu drugiej wojny światowej znajdujące się w poddominikańskim „polskim” kościele św. Ducha w Wilnie stolicy Litwy.

Epitafium ufundowane zostało przez Edwarda Klonowskiego w 1998

POLSKA SIĘ O NICH UPOMNIAŁA

Wileńska tradycja pamięci o partyzantach wileńszczyzny przetrwała w powojennym Gdańsku w wielu rodzinach, które po wysiedleńczym egzodusie ze Wschodu przybyły na Pomorze. Przy odsłonięciu pomnika Anny Walentynowicz - „Matki Polki” (sierpień 2015) – urodzonej na Wołyniu, głos zabrała wilnianka Alina Makowiecka, uczęszczająca w okupowanym Wilnie 1940 roku na tajne komplety, a której mąż śp. Ludwik Makowiecki - żołnierz wileńskiej AK, po internowaniu oddziałów polskich przez armię rosyjską, uciekł w 1944 roku z transportu idącego na Sybir. W Gdańsku Alina Makowiecka, w latach 1976 – 1980, prowadziła salon kulturalno - polityczny, gdzie gościem bywał pisarz Stefan Kisielewski i środowisko RMP - w tym osoba śp. Darka Kobzdeja .

Zespół prof. Krzysztofa Szwagrzyka od 2012 roku prowadził badania identyfikacyjne ofiar stalinizmu w 16 miejscowościach na terenie całego kraju. Prowadzono je w Gdańsku na Cmentarzu Garnizonowym. We wrześniu 2014 roku, zidentyfikowano szczątki Danuty Siedzikówny „Inki” a w lipcu 2015 roku prawdopodobnie Feliksa Salmonowicza „Zagończyka”. Żołnierzy V Wileńskiej Brygady AK zamordowanych w gdańskim więzieniu przez bierutowców w 1946 roku. Osobą wcześniej zaangażowaną w pracę nad postawieniem symbolicznych grobów pomordowanych na Cmentarzu Garnizonowym w roku 2012 była **radna Miasta Gdańska Anna Kołakowska**. Od 2002 roku współorganizator i uczestnik 1 listopadowych „zaduszek partyzanckich” na cmentarzu garnizonowym w Gdańsku.

Sanitariuszka Danuta Siedzikówna „Inka”.

Danuta Siedzikówna, urodziła się 3 września 1928 roku na Podlasiu. Jej ojciec był leśniczym. Podczas zaborów studiując na politechnice w Petersburgu, za działalność patriotyczną został zesłany na Sybir. Do Polski powrócił dopiero w 1926 roku. Wkrótce wziął ślub z Eugenią Tymińską. Radzina wraz z trzema córkami mieszkała w leśniczówce Olchówka koło Narewki. Po 17 września 1939 roku Podlasie znalazło się pod okupacją rosyjską. 10 lutego 1940 roku Wacława Siedzika, aresztowano i wywieziono do łagiernej pracy w kopalni złota koło Nowosybirsk. Po układzie Sikorski – Majski, został zwolniony z łagru i dotarł do punktu formowania jednostek polskich w Rosji Sowieckiej. Po kilku miesiącach opuścił wraz innymi „nieludzką ziemię”. Wycieńczony niewolniczą pracą w kopalni zmarł w Teheranie 6 czerwca 1943 roku. Po aresztowaniu męża Eugenia Siedzikówna z córkami została zmuszona do osiedlenia się w Narewce. Po inwazji niemieckiej na Rosję Sowiecką. Matka zaangażowała się we współpracę z Armią Krajową, o czym doniesiono gestapo. Została aresztowana w listopadzie 1942 roku, po torturach, we wrześniu 1943 roku rozstrzelana w lesie koło Białegostoku. Mama w jednym z grypsów do córek pisała; „Dziewczynki, zemstę zostawcie Bogu”.

Danuta w grudniu 1943 roku wstąpiła do Armii Krajowej, skierowano ją na kurs dla sanitariuszek, po przejściu frontu niemiecko – sowieckiego w 1944 roku. Obszar ten znalazł się pod kontrolą rosyjskich Komendantur Wojskowych, które wprowadzały nowy ład. Napuszczając jednych ludzi na drugich, aresztując i dokonując ogólnego bezprawia, polski stalinizm zapoczątkował wojnę domową, aby przejąć władanie nad zniszczonym przez wojnę i okupację krajem. Danuta przyłączyła się do V Brygady Wileńskiej AK, która po utracie Wileńszczyzny na rzecz Rosji znalazła się na białostockczyźnie, stało się to w chwili odbijania ją przez oddział partyzancki wraz z grupą pracowników leśnych przewożonych samochodem przez NKWD i UB do więzienia.

„Inka” po rozwiązaniu oddziału we wrześniu 1945 roku, podjęła naukę w gimnazjum. Ale z końcem lutego 1946 roku odnowiła kontakt z oddziałem, który tymczasem znalazł się na Pomorzu Gdańskim. Wraz z nim wyruszyła w leśne odstępy Pomorza. Po jednej z akcji, otrzymała rozkaz udania się po lekarstwa do Gdańska. Została aresztowana we Wrzeszczu. Po brutalnym śledztwie w więzieniu na Kurkowej, prokurator zażądał kary śmierci, za czyny których nie popełniła. W oczekiwaniu na egzekucję napisała gryps do krewnych „Jest mi smutno, że muszę umierać. Powiedźcie mojej babci, że zachowałam się jak trzeba”. Niespełna osiemnastoletnia sanitariuszka została zastrzelona 28 sierpnia 1946 roku przez funkcjonariuszy UB.

Pomnik „Inki” w Krakowie w parku Jordana

Odsłonięty 16 września 2012 roku

Pomnik sanitariuszki „Inki” w Gdańsku – Oruni

Odsłonięty 30 sierpnia 2015

KWATERA „ŁĄCZKA” NA CMENTARZU WOJSKOWYM NA POWĄŻKACH

W stolicy Wanda Wachowicz „piastunka szanów narodowej pamięci i tradycji” opublikowała wstrząsający dokument – (odnaleziony w papierach Bieruta) a sporządzony 2 czerwca 1947 w Moskwie. Pokazuje, jak zaplanowano niszczenie ludzi autorytetu i zaufania, kultury, nauki, gospodarki. Oto kilka fragmentów:

10. Do wszystkich organów władzy i większości zakładów wprowadzić ludzi współpracujących z naszymi służbami specjalnymi (bez wiedzy władz krajowych).

34. Szczegółnej obserwacji poddać Kościół i tak ukierunkować działalność oświatowo-wychowawczą, aby wzbudzić powszechny wstręt do tej instytucji. Objąć baczna uwagą i kontrolą kościelne drukarnie, biblioteki, archiwa, kazania, kolędowania, treści nauk religijnych oraz obrzędy pogrzebowe.

35. W szkolnictwie podstawowym, zawodowym, a w szczególności w szkołach średnich i wyższych doprowadzić do usunięcia nauczycieli cieszących się powszechnym autorytetem i uznaniem. Na ich miejsce wprowadzić ludzi mianowanych (...).

39. Zadbać o budowę i rozbudowę mostów, dróg i licznych połączeń, aby w razie konieczności interwencji wojskowej można było szybko i z każdej strony dotrzeć do punktu oporu lub koncentracji sił opozycji (...).

40. Pilnować, aby aresztować przeciwników politycznych. Rozpracować przeciwników z autorytetem wśród krajowców. Likwidować w drodze tzw. zajęć sytuacyjnych przypadkowych, zanim staną się głośnymi, lub aresztować ich wcześniej za wykroczenia kryminalne.

41. Nie dopuszczać do rehabilitacji osób skazanych w procesach politycznych. W razie konieczności rehabilitacji można ją przeprowadzić tylko pod warunkiem, że sprawa będzie uznana za pomyłkę sądową, bez wszczynania dochodzenia i stawiania przed sądem winnych pomyłki (sędziów, świadków, oskarżycieli, informatorów).

Ogólnopolski projekt badawczy: „Poszukiwania nieznanых miejsc pochówku ofiar komunistycznego terroru 1944 – 1956” zainicjował w 2011 roku Prezes IPN dr Łukasz Kamiński. Projekt jest efektem współdziałania Instytutu Pamięci Narodowej, Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, Ministerstwa Sprawiedliwości i Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego. Szereg prac ekshumacyjno – identyfikacyjnych prowadzi zespół naukowy, tworzony przez antropologów, archeologów, genetyków, historyków i medyków sądowych pod kierownictwem prof. Krzysztofa Szwaagrzyka – pełnomocnika prezesa IPN. Badania genetyczne koordynuje dr Andrzej Ossowski z PUM. Grupuje ona specjalistów z Instytutu Pamięci Narodowej, Instytutu Ekspertyz Sądowych z Krakowa, Polskiej Bazy Genetycznej Ofiar Totalitaryzmów oraz Zakładów Medycyny Sądowej ze Szczecina i Wrocławia .

Pierwsze badania w Kwaterze na Łączce, w miejscu gdzie od połowy 1948 roku chowano potajemnie ciała więźniów mokotowskich w Warszawie, rozpoczęto 23 lipca 2012 roku i prowadzono je w dwóch etapach. Okazało się, że pochówki ofiar stalinizmu znajdują się pod grobami zmarłych, których chowano tutaj w pierwszym roku trwania Stanu Wojennego w 1982.

W dniu 27 września 2015 roku o godzinie 12.30 odsłonięto uroczyste Panteon – Mauzoleum Niezłomnych, dokonując tego w ramach uroczystości państwowych związanych z obchodami Dnia Polskiego Państwa Podziemnego - 76 rocznicy powołania Służby Zwycięstwu Polski (27 września 1939 roku). Na Cmentarzu Wojskowym odbył się uroczysty pogrzeb 35 zidentyfikowanych ofiar.

Na elewacji Panteonu umieszczono orła i inskrypcję;
Niezlomni Wyklęci
Panteon – Mauzoleum
Żołnierzy i Działaczy
Podziemia Niepodległościowego
Zamordowanych
Przez reżim komunistyczny
w latach 1945 – 1956

Panteon Żołnierzy Niezlomnych – Wyklętych w dniu uroczystego otwarcia 27 września 2015

Rajd Pieszy Szlakiem 5 Wileńskiej Brygady AK w Borach Tucholskich

W dniach od 27 czerwca do 1 lipca 2015 roku miał miejsce 13 już Rajd Pieszy Szlakiem Żołnierzy 5 Wileńskiej Brygady AK mjr. „Łupaszki”. Rajd wyruszył 27 czerwca w samo południe spod Zespołu Szkół Handlowych im. Danuty Siedzikówny „Inki” w Sopocie (Uroczystość nadania szkole imienia patronki odbyła się 15 kwietnia 2015 roku), który tradycyjnie przez lasy kaszubskie, skierował się w Bory Tucholskie.

Uczestnicy rajdu, szkolna młodzież zostali podzieleni na 10 osobowe patrole z opiekunem, których zadaniem było przejść wyznaczoną trasą jedynie z pomocą mapy i kompasu. Odcinki wynosiły od kilku do kilkunastu kilometrów. Innym zadaniem było zbieranie przez uczestników rajdu relacji od miejscowej ludności na temat działań żołnierzy 5 Brygady. Pamięć o żołnierzach „Łupaszki” zachowała się wśród starszych mieszkańców wielu okolicznych wiosek, w tym we wsi Ocypel, w której łupaszkowcy, często bywali, a nawet bawili się na weselu.

Finał tegorocznego rajdu miał miejsce w Lubichowie, gdzie wszystkich zebranych na obozowych posiłku powitał gość honorowy ostatni żyjący żołnierz Brygad „Szczerebca” i „Łupaszki”, który przeszedł ten szlak w 1946 roku Józef Bandzo „Jastrząb”. W 1950 roku został aresztowany, przebywał pół roku w więzieniu. W okresie Władysława Gomułki w 1960 roku został aresztowany powtórnie i skazany na karę śmierci „za nadużycia gospodarcze”. Wyszedł po 16 latach. Dopiero w 1990 roku ten niesprawiedliwy wyrok został skasowany.

Warto wiedzieć, że 1 Rajd Pieszy Szlakiem 5 Wileńskiej Brygady AK miał miejsce w wakacyjne dni 2002 roku. Współorganizatorem rajdu był m.in.: dr Piotr Niwiński, autor monografii „Okręg Wileński AK 1944 – 1948”, Warszawa 1999. Inną pracą ukazującą dramatyczne losy Polaków z ziemi wileńskiej z lat 1939 – 1945 – 1956 jest praca Leszka Bednarczuka „Relacje partyzantów Kmicica – Łupaszki – Ronina Armii Krajowej na Wileńszczyźnie III 1943 – VII 1944”, Kraków 2009

Tablica patronki na budynku w Zespole Szkół Handlowych w Sopocie

9 Warmiński Pułk Rozpoznawczy w Lidzbarku Warmińskim

imieniem mjr Zygmunta Szendziarza „Łupaszki”

20 czerwca 2015 roku w garnizonie 9 Warmińskiego Pułku Rozpoznawczego miała miejsce uroczystość nadania imienia patrona jednostce mjr. Zygmunta Szendziarza ps. „Łupaszka”. Uroczystość rozpoczęła się mszą świętą w kościele pw. św. Piotra i Pawła. Po nabożeństwie w centrum Lidzbarka Warmińskiego odbył się apel, w trakcie którego nastąpiło odczytanie Decyzji Ministra Obrony Narodowej w sprawie przejęcia dziedzictwa tradycji i imienia nowego patrona. Po 3 latach starań dowódcy i kadry 9 pułku oraz przełożonych z dowództwa Wojsk Lądowych oraz Dowództwa Generalnego Rodzajów Sił Zbrojnych Ministra Obrony Narodowej z dniem 13 marca pułk przejął tradycję 4 Pułku Ułanów Zaniemeńskich oraz otrzymał imię oficera służby stałej Pułku 4 Ułanów Zaniemeńskich, żołnierza niezłomnego mjr. Zygmunta Szendziarza ps. „Łupaszka”.

W uroczystości, udział wzięli licznie zgromadzeni goście, w tym krewni mjr. Zygmunta Szendziarza. Dowódca pułku płk. Tomasz Łysek przyjął od Prezesa Koła Weteranów Pułku pamiątkową odznakę i lancę. W wystąpieniu Prezes Koła Weteranów zaznaczył: *”W trakcie kompanii wiosennej żołnierzy w 1919 roku o północno – wschodnie granice Rzeczypospolitej Polskiej, jako pierwszy polski oddział przekroczył rzekę Niemen. Na pamiątkę tego wydarzenia jednostka została nazwana Pułk 4 Ułanów Zaniemeńskich. Żołnierze pułku charakteryzowali się dobrym opanowaniem kawaleryjskiego rzemiosła, co udowodnili w czasie działań ofensywnych oraz podczas walk odwrotowych. Należy nadmienić, że utożsamienie się współczesnych formacji rozpoznawczych z kawalerzystami, jest w pełni uzasadnione...”*.

„Współcześni różnie oceniają dzieło, jak i osobę samego Łupaszki lecz nam zwiadowcom szczególnie imponował jego spryt, zmysł dowódczy, działanie w nieznanym terenie, otoczonym ze wszystkich stron wrogiem. Oddział Łupaszki reprezentował to, czym cechować powinien się każdy oddział rozpoznawczy, dlatego z dumą 9 pułk rozpoznawczy przejął jego tradycję”. Zakończył mowę dowódca pułku płk. Tomasz Łysek .

Przejęcie dziedzictwa tradycji ma na celu zachowanie pamięci o dokonaniach 4 Pułku Ułanów Zaniemeńskich z lat 1918 – 1939, także w pododdziałach rozpoznawczych z II wojny światowej jak i z okresu powojennych walk, kiedy to polscy staliniści umacniając swoją władzę, zaczęli wytaczać pokazowe procesy na modłę sowiecką i uciekać się do mordów sądowych.

Tablica przed wejściem do koszar pułkowych w Lidzbarku Warmińskim

NIEPOKORNI - NIEZŁOMNI - WYKLĘCI

1 marca 2015

Narodowy Dzień Pamięci „Żołnierzy Wyklętych” w Gdańsku

W dniu 3 marca 2011 roku Sejm Rzeczypospolitej Polskiej w drodze ustawy przywrócił pamięć o dziejach żołnierzy niezłomnych, którzy w czasach stalinowskich 1944 – 1956, podjęli nierówną walkę o suwerenność i niepodległość Polski .

Fotografia Henryk Pietkiewicz Radio Plus

Fotografia Henryk Pietkiewicz Radio Plus

Fotografia Henryk Pietkiewicz Radio Plus

Fotografia Henryk Pietkiewicz Radio Plus

Fotografia Henryk Pietkiewicz Radio Plus

FUNDACJA POMORSKA INICJATYWA HISTORYCZNA

PROJEKT „SOLIDARNOŚĆ MŁODYCH”

DZIEDZICTWO KRESÓW

ŻOŁNIERZE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

ŻOŁNIERZE NIEZŁOMNI

Projekt wykonany pod opieką historyczną dr Macieja Żakiewicza

przez uczniów z II Liceum Ogólnokształcącego im Adama Mickiewicza w Gdyni .

Patryk Gruba

Monika Trocka

Monika Serzysko

Kaja Tchórzewska

Marsz Marsz pamięci

1 Marca 2015
godz. 15.00
Gdynia,
Plac Kaszubski

Gdynianie Żołnierzom Wyklętym

jeszcze się Polska o nas upomni

Trasa Marszu:

- Zbiórka – Plac Kaszubski – przy Pomniku Antoniego Abrahama - Przemarsz ul. Świętojańską - Zakończenie marszu przy Pomniku Marszałka Józefa Piłsudskiego

Fundacja
Pomorska Inicjatywa Historyczna

Komisja Mierzwińska
Pracowników Oświaty i Wychowania
NSZZ „Solidarność” w Gdyni

facebook.com/ForumMłodych

GDYNIA

ZSAR

Marsz Pamięci

Gdynianie Żołnierzom Wyklętym

...jeszcze się Polska o nas upomni...

1 marzec 2016 r.

partner projektu:

Bank Zachodni WBK